

Jaczewski, Bohdan / Komorowski, Paweł

Planetarne posiedzenie KHNiT PAN

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/2, 489-496

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KOMITET HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

PLENARNE POSIEDZENIE KHNIIT PAN

1.

W dniu 1 czerwca 1983 r. odbyło się posiedzenie plenarne poświęcone dyskusji nad zakończeniem IV tomu *Historii nauki polskiej* (1864—1918). Omówiono również dotychczasową pracę Komitetu i program jego działalności. W imieniu nieobecnego przewodniczącego Komitetu obrady otworzyła wiceprzewodnicząca — prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa, a prof. Jerzy Dobrzycki omówił działalność Komitetu w kadencji 1981—1983. Oto główne inicjatywy i prace podejmowane przez KHNIIT w okresie sprawozdawczym. I tak na pierwszym plenarnym posiedzeniu w listopadzie 1981 r. — przeprowadzono dyskusję nad maszynopisem części pierwszej tomu IV *Historii nauki polskiej* pt. *Warunki rozwoju nauki polskiej w latach 1863—1864*. Jej rezultatem była ankieta, przygotowana przez prof. Bogdana Suchodolskiego, zawierająca pytania dotyczące wpływu podmiotowych — indywidualnych i społecznych motywów wiodących ku pracy naukowej oraz społecznej akceptacji wartości nauki w okresie niewoli.

1 lipca 1982 r. obradowało rozszerzone posiedzenie Prezydium, na którym dyrektor Muzeum Techniki — inż. Jerzy Jasiuk — przedstawił referat *Polskie muzea techniczne*. Na wspomnianym posiedzeniu przeprowadzono dyskusję dotyczącą założeń programowych Polskiego Towarzystwa Historii Techniki; w formie uchwały poparto inicjatywę zmierzającą do powołania tego Towarzystwa.

Komitet kontynuuje serię wydawniczą w językach obcych. Wydano w 1982 r. K. Tangosz: *La Cour Savante de Luise Marie de Gonzague*. W wydawnictwie znajdują się prace J. Piaskowskiego: *O stali demasceńskiej* oraz P. Rybickiego: *Recepcja Arystotelesa u progu ery nowożytnej*. Podjęto sprawę wydania w języku angielskim *Autobiografii uczonych polskich* — pod redakcją I. Stasiewicz-Jasiukowej. Jest to zbiór autobiografii wybitnych polskich uczonych z różnych dziedzin nauki, które były publikowane w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki” w ciągu ostatnich 7 lat. Na zamówienie Prezydium Komitetu przygotowano opinie na temat czasopism naukowych z zakresu historii nauki, oświaty i techniki (w 1982 i w 1983 r.) oraz ocenę IV tomu *Historii nauki polskiej*.

W dalszym ciągu obrad doc. Bohdan Jaczewski przedstawił projekt programu działalności Komitetu: przewidziano przygotowanie oceny makiety V tomu *Historii nauki polskiej*, który obejmie lata 1918—1951. Kontynuowana będzie seria monografii (w językach obcych) z zakresu historii nauki, oświaty i techniki, a także opiniowanie czasopism naukowych. Do zadań Komitetu należy m.in. inspirowanie badań dotyczących rozwoju myśli marksistowskiej w naukach społecznych oraz okresowe opiniowanie dla władz PAN stadium realizacji problemu ba-

dawczego — opracowywanego przez Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki. W ramach współpracy międzynarodowej przewidziano przygotowania do kolejnego Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki, który ma obradować w Berkeley (USA) w 1985 r.

Z kolei przewodniczący Komisji problemowych Komitetu przedstawili informacje dotyczące pracy tych Komisji: Prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa omówiła działalność Komisji d/s nauczania historii nauki i techniki, która pracuje w oparciu o pięć grup roboczych. Działalność Komisji była kilkupłaszczyznowa, obejmująca: 1. ujednolicenie w skali ogólnopolskiej nauczania poszczególnych dyscyplin; 2. przygotowanie podręczników i skryptów z historii poszczególnych dyscyplin; 3. wydawnictwa książkowe; 4. konferencje. W wyniku pracy Komisji wydano m.in. w 1982 r. obszerną syntezę pt. *Dzieje nauczania historii nauki i techniki w Polsce (XVI—XX w.)*. — pracę zespołową pod red. naukową I. Stasiewicz-Jasiukowej.

Prof. Tadeusz Nowak podkreślił, że Komisja Historii Techniki, kontynuując rozpoczęte wcześniej prace nad stworzeniem konspektu *Historii techniki polskiej* rozpoczęła pierwszy ich etap, dotyczący dziejów techniki polskiej od czasów przedpaństwowych do 1795 r. Pod opieką Komisji przygotowuje się materiały oraz inspirowane prace zmierzające do opracowania makiety *Historii techniki polskiej*.

Działalność Komisji Prasy Technicznej omówił (wobec nieobecności prof. Jana Pazdura) doc. B. Jaczewski. Prace Komisji ograniczyły się przede wszystkim do badań indywidualnych. Komisja zamierza kontynuować badania nad dziejami polskiej prasy technicznej w dwudziestolecie międzywojennym.

W dyskusji, dotyczącej działalności Komitetu, zwrócono przede wszystkim uwagę na efektywną pracę Komisji d/s nauczania. Podkreślono trudności organizacyjne związane z nauczaniem historii nauki i techniki na wyższych uczelniach (prof. prof. E. Olszewski, R. Sroczyński oraz doc. R. Mierzecki). Prof. E. Olszewski stwierdził, że nowa ustawa o szkolnictwie wyższym pozostawia sprawy programowe do decyzji uczelni, a w tej sytuacji dawne zarządzenie ministra szkolnictwa wyższego w sprawie wykładów historii nauki już nie obowiązuje. Prof. R. Sroczyński podkreślił, że kadra historyków nauki i techniki jest nieliczna, a ponadto znaczne obciążenie programu uczelni technicznych utrudnia wprowadzenie tam wykładów historii nauki. Doc. R. Mierzecki omówił sprawę podręczników z zakresu historii nauki i postulował, aby ich autorzy ujmowali problemowo dzieje poszczególnych dyscyplin naukowych.

Na zakończenie tej części posiedzenia Komitetu prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa uznała za celowe zwołanie odrębnego zebrania Komisji d/s nauczania, które zostanie poświęcone sprawom poruszonym w dyskusji.

W dalszym ciągu obrad prof. E. Olszewski przedstawił główne założenia referatu będącego zakończeniem IV tomu *Historii nauki polskiej*. Stwierdził, że napisany przez prof. Bogdana Suchodolskiego *Wstęp* do trzeciego tomu *Historii nauki polskiej* scharakteryzował główne cechy, jej rozwoju w okresie zaborów (1795—1918). Na zakończenie obu tomów, poświęconych temu okresowi, warto dokonać próby bilansu polskiej działalności naukowej, ustalając saldo przekazane przez naukę okresu zaborów Polsce Niepodległej. E. Olszewski stwierdził, że do trwałego dorobku nauki polskiej okresu zaborów należy zaliczyć przede wszystkim dorobek organizacyjny, który omówił we wspomnianym wyżej zakończeniu tomu IV. Składały się nań wyższe uczelnie galicyjskie, których liczba do 1918 r. urosła do sześciu, a nadto sześć uczelni warszawskich. Drugim składnikiem potencjału organizacyjnego były placówki badawcze tworzone przez towarzystwa naukowe, stowarzyszenia zawodowe, zrzeszenia przemysłowe, władze miejskie i samorządy oraz osoby prywatne. Liczba placówek w pełni naukowych sięgała trzydziestki. Trzeci składnik obejmuje około setki muzeów, kilkanaście archiwów oraz sto kilkadziesiąt bibliotek. Ponadto około czterysta osób zajmowało się nauką obok

pracy zawodowej, nie będąc związanymi z żadnymi instytucjami badawczymi. Zdaniem E. Olszewskiego potencjał badawczy nauki polskiej w chwili odzyskania niepodległości wyniósł łącznie około dwóch tysięcy osób. Spośród osób, należących do wymienionych trzech grup, rekrutowała się większość członków 68 towarzystw naukowych. Poważne rozmiary uzyskała produkcja wydawnictw naukowych. Prof. Olszewski podkreślił, że kontakty międzynarodowe rozwijała nie tylko Akademia Umiejętności, ale i pozostałe ośrodki naukowe, które odgrywały w pięćdziesięciolecie 1864—1914 istotną rolę w skierowywaniu uwagi polskich uczonych na najbardziej istotne dla rozwoju nauki problemy, a tym samym w stymulowaniu polskiego wkładu do światowego jej dorobku. Szczególnie jednak poważny w tym wkładzie był udział Polaków pracujących w obcych instytucjach naukowych. Kontakty naukowe przyczyniły się istotnie do tego, że również pracujący w kraju uczeni znajdowali się w wielu dziedzinach blisko pierwszej linii frontu naukowego. Jednakże krajowe ośrodki badań eksperymentalnych ustępowały znacznie pod względem wyposażenia poważniejszym ośrodkom obcym, a uzyskane w nich wyniki wymagały wielkiej pomysłowości i dużego uporu w przełamywaniu trudności. Jednak najbardziej poważny wkład do nauki światowej — uzyskany w Polsce w okresie zaborów — dotyczył prac teoretycznych.

Upowszechniające się w społeczeństwie polskim w okresie pozytywizmu przekonanie o znaczeniu nauki skłoniło naukowców do refleksji nad nią; w okresie pozytywizmu uzyskała ona charakter systematyczny, przeradzając się stopniowo w odrębną dyscyplinę, nazwaną później naukoznawstwem. Głównym tematem zainteresowań reprezentantów różnych dziedzin nauki były jej zadania i znaczenie. W *Zakończeniu* tomu IV *Historii nauki polskiej* prof. Olszewski przedstawił dyskusję, w której występowali zarówno zwolennicy uprawiania „czystej nauki”, nastawionej wyłącznie na cele poznawcze, jak i ci, według których nauka służyć miała przede wszystkim potrzebom społecznym. Autor *Zakończenia* omówił również te badania naukowe, które ściśle wiązały się z rzeczywistością polską, tworząc zarazem „rezerwę teoretyczną” dla przyszłych zastosowań praktycznych. W *Zakończeniu* zwrócono także uwagę na warunki pracy naukowej i warunki bytowe naukowców — całkowicie odmienne w zaborach rosyjskim i niemieckim w porównaniu z zaborom austriackim.

Prof. E. Olszewski za istotny uznał fakt, że w ostatnim półwieczu okresu zaborów nauka polska była ściśle powiązana z działalnością oświatową i popularyzatorską. Prowadzona przez naukowców działalność popularyzatorska miała również korzystne skutki dla rozwoju samej nauki, kształtowała bowiem klimat uznania i szacunku dla niej, stymulując jednocześnie ofiarności społeczną na cele naukowe. W omawianym *Zakończeniu* zostały przedstawione rozmiary i skutki tej ofiarności. W *Zakończeniu* IV tomu *Historii nauki polskiej* znalazło się również miejsce dla omówienia pierwszej po Staszicu próby wytyczenia kierunków polskiej polityki naukowej, której dokonał Stanisław Michalski, redaktor *Poradnika dla Samouków*.

W dyskusji prof. Irena Pietrzak-Pawłowska zwróciła uwagę, że tekst prof. E. Olszewskiego nosi cechy syntezy i stanowi poważny wkład do IV tomu *Historii nauki polskiej*. Na zastanowienie zasługuje teza prof. Olszewskiego, iż jedną z cech nauki polskiej w omawianym okresie był jej polonocentryzm. Należy po przebadaniu materiałów, znajdujących się w Polsce i za granicą, odpowiedzieć na pytanie, czy polonocentryzm osłabił walory nauki polskiej. Zdaniem prof. Pietrzak-Pawłowskiej na podkreślenie zasługuje sprawa obecności Polaków w obcych ośrodkach naukowych (np. spisy studentów w École des Mines wskazują, iż 25% studentów było Polakami). Obecność Polaków w ośrodkach zagranicznych dała szansę wykorzystania zdobytych doświadczeń w pracy na terenie kraju. Przed I wojną światową nauka polska funkcjonowała również w skali międzynarodowej.

Prof. Pietrzak-Pawłowska zwróciła uwagę na udział uczonych polskich w „odkryciu słowiańszczyzny”. W swoim wystąpieniu podkreśliła również realizację w Polsce pod zaborami społecznego mecenatu nauki.

Z kolei prof. Tadeusz M. Nowak podkreślił, że *Zakończenie* tomu IV zawiera „ogrom materiału”. Wyraził przy tym wątpliwość, czy tak szczegółowe opracowanie „jest zręczne jako podsumowanie tomu”.

W dalszej dyskusji nad *Zakończeniem* IV tomu upomniano się o przedstawienie informacji dotyczącej piśmiennictwa naukowego (doc. Anna Czekajewska-Jędrusik, doc. Julian Dybiec). A. Czekajewska-Jędrusik, omawiając sprawę informacji dotyczącej piśmiennictwa naukowego, wskazała na potrzebę przygotowania osobnego rozdziału poświęconego temu zagadnieniu. J. Dybiec postulował wprowadzenie syntetycznej informacji na temat produkcji książkowej w różnych latach; dla uzyskania potrzebnych danych uznał za celowe wykorzystanie *Bibliografii polskiej* Estreichera. Postulował również zbieranie materiałów dotyczących piśmiennictwa naukowego w latach 1918—1939, które mogą być wyzyskane w V tomie *Historii nauki polskiej*. Ponadto doc. Dybiec uznał za celowe określenie, w jakim stopniu nauka polska weszła „w obieg nauki światowej”; jego zdaniem należy przejrzeć podstawowe naukowe wydawnictwa zagraniczne — sprawdzając, jakie prace uczonych polskich były w nich cytowane. Doc. Dybiec uznał za właściwe rozwiniecie w tomie IV *Historii nauki polskiej* zagadnień związanych z popularyzacją nauki. Do tej sprawy nawiązał również mgr Leszek Zasztowt, który przygotował opracowanie dotyczące serii prac popularnonaukowych wydawanych w okresie zaborów oraz doc. Andrzej Lisicki, mówiąc o wielkiej roli *Encyklopedii* Orgelbranda w zakresie upowszechniania wiedzy.

Dr Eugeniusz Tomaszewski nawiązał do przedstawionej w *Zakończeniu* tomu IV sprawy uzyskania przez naukę polską poważnego potencjału organizacyjnego. Jego zdaniem zagadnienia, związane z organizacją nauki, należało w *Zakończeniu* bardziej rozwinąć. Stwierdził, że zbyt wielką rolę przypisano uniwersytetom, a w szczególności Uniwersytetowi Jagiellońskiemu. Wymaga również korekty zawarta w *Zakończeniu* teza, że od 1907 roku nie było na terenie Królestwa polskich instytucji naukowych. Placówką naukową było np. Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, a wydawane w Warszawie czasopisma naukowe należy traktować jako samoistne instytucje. E. Tomaszewski postulował szersze omówienie podejmowanych w latach 1864—1918 inicjatyw w zakresie polityki naukowej. Podkreślił również, iż w *Zakończeniu* winien się znaleźć fragment poświęcony roli Kościoła w nauce polskiej. O Muzeum Przemysłu i Rolnictwa mówił mgr Jan Piskurewicz. W tej placówce pracowali również uczeni, a muzealne pracownie badawcze stanowiły w skali polskiej nowy typ instytucji naukowych, który należy określić jako „małe instytucje naukowe”. Dr Jerzy Różiewicz postulował podkreślenie roli Polaków w nauce rosyjskiej; na terenie Rosji pracowało około 300 profesorów i wykładowców, utrzymujących ścisłe związki z nauką polską. W *Zakończeniu* tomu IV przeprowadzono „rehabilitację naukową” Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, tymczasem zdaniem J. Różiewicza była to najniższa uczelnia prowincjonalna w Rosji. Świadczy o tym ilość doktoratów i magisteriów, nagród oraz liczba członków korespondentów rosyjskiej Akademii Nauk. Wspomniany przez prof. Olszewskiego wybitny historyk — Karijew uzyskał poważny dorobek naukowy już po opuszczeniu Warszawy.

W dalszym ciągu dyskusji prof. Zofia Libiszowska upomniała się o powiązanie z nauką rozwoju społecznego i gospodarczego, jaki nastąpił w końcu XIX w. Na ziemiach polskich dokonał się „rodzaj rewolucji przemysłowej”. W Galicji rozwinął się przemysł naftowy, na obszarze Polski rozbudowano sieć kolejową. Prof. Libiszowska postulowała ponadto wprowadzenie informacji na temat spo-

tecznego mecenatu nauki w Wielkopolsce oraz opieki rządu galicyjskiego nad nauką.

W dyskusji poruszono również sprawy dotyczące poszczególnych dyscyplin naukowych: dr Halina Horodyska upomniała się o wymienienie krakowskiej szkoły językoznawczej prof. Nitscha. Prof. Tadeusz Piech polemizował z zawartym w *Zakończeniu* stwierdzeniem, że W. Natanson był jednym ze współtwórców statystyki kwantowej; stwierdził, że był on pionierem w zakresie termodynamiki procesów nieodwracalnych. Prof. prof. Piech i T. M. Nowak uznali, że zbyt skrótowo przedstawiono w zakończeniu rolę nauczycieli galicyjskich w nauce, a zdaniem doc. A. Lisickiego należało rozwinąć temat: „droga życiowa profesorów poprzez szkołę średnią”.

Istotnym uzupełnieniem prowadzonej dyskusji były nadesłane i odczytane na posiedzeniu głosy prof. prof. Juliusza Bardacha i Karola Górskiego. Prof. Bardach wyraził uznanie dla tekstu *Zakończenia* jako „głębokiego i syntetycznego ujęcia problematyki IV tomu *Historii nauki polskiej*”. Sformułował parę uwag dotyczących: 1. silniejszego podkreślenia roli integracyjnej Akademii Umiejętności w Krakowie; 2. znaczenia dla integracji międzyzaborowej nauki polskiej, jakie miały zjazdy ogólnopolskie w różnych dziedzinach wiedzy; 3. roli ogólnopolskich towarzystw naukowych; 4. znaczenia ogólnopolskich czasopism naukowych, jak np. „Kwartalnik Historyczny”; 5. mocniejszego wydobywania cezur, jaką dla dziejów nauki polskiej w zaborze rosyjskim stanowiła rewolucja 1905 roku. Ponadto J. Bardach stwierdził, że referat podkreślił rolę mecenatu zasymilowanej burżuazji pochodzenia żydowskiego, ale należałoby powiedzieć również o uczonych wywodzących się ze środowisk zasymilowanych; godne uwagi byłoby przedstawienie wkładu uczonych innych narodowości w dzieje nauki polskiej. Uwagi prof. K. Górskiego dotyczyły wspomnianych w *Zakończeniu* 400 pracowników naukowych działających „poza instytucjami”; liczbę tę uznał on za zawyżoną. Prof. Górski postulował również omówienie Rzymsko-Katolicko-Cesarskiej Akademii Duchownej w Petersburgu, „[...] która była uczelnią nietypową — ale kierowaną przez Polaków i Litwinów”.

Następnie zabrał głos prof. E. Olszewski. Stwierdził on, że istnieją tematy nie omawiane lub tylko sygnalizowane w *Zakończeniu*, a przedstawione szczegółowo w IV tomie *Historii nauki polskiej*. Sprawie związków nauki z życiem społeczno-gospodarczym został poświęcony obszerny rozdział pióra I. Pietrzak-Pawłowskiej. Z kolei działalność Muzeum Przemysłu i Rolnictwa omówiono w tekście Stanisława Brzozowskiego. E. Olszewski uznał za celowe przygotowanie opracowania dotyczącego piśmiennictwa naukowego w omawianym okresie. Sprawę ułatwia fakt, że istnieją potencjalni autorzy — gotowi podjąć się tego zadania.

Dyskusję nad *Zakończeniem* IV tomu *Historii nauki polskiej* zamknęło wystąpienie prof. Bogdana Suchodolskiego jako redaktora naczelnego opracowania. Prof. Suchodolski — dziękując dyskutantom — stwierdził, iż propozycje ich, dotyczące zmian oraz uzupełnień, zostaną wykorzystane przy ostatecznej redakcji IV tomu.

Bohdan Jaczewski
(Warszawa)

2.

Dnia 15 grudnia 1933 r. odbyło się w Warszawie, w Muzeum Techniki, plenarne posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, na którym — w pierwszej części — rozpatrzono projekt utworzenia Filmoteki Nauki Polskiej, w drugiej — sprawy bieżące Komitetu. W zebraniu wzięli udział członkowie Komii-

tetu i zaproszeni goście (w pierwszej części), reprezentujący środowiska naukowe i filmowe. Obrady otworzył przewodniczący Komitetu — prof. Andrzej Feliks Grabowski, który poinformował, iż do KHNiT wpłynął *Memoriał w sprawie powołania Filmoteki Nauki Polskiej* — podpisany przez trzech wnioskodawców: prof. Jana Jacoby — prezesa Polskiego Stowarzyszenia Filmu Naukowego i prezesa Międzynarodowej Filmoteki Naukowej w Brukseli; prof. Zbigniewa Czezczoła-Gawliaka — b. kierownika Pracowni Teorii Filmu IS PAN, wiceprezesa Międzynarodowego Stowarzyszenia dla Filmu i Środków Audiowizualnych w Paryżu oraz prof. Zygmunta Kolanowskiego — dyrektora Archiwum PAN przewodniczącego Głównego Stowarzyszenia Archiwistów Polskich w Warszawie. Następnie uczestnicy przeszli do sali kinowej na projekcję trzech filmów dokumentalnych: *I Kongres Nauki Polskiej*, *Profesor Wiktor Dega*, *Bo świat myśli jest olbrzymi* (film poświęcony Tadeuszowi Kotarbińskiemu). Po zakończeniu pokazu zabrał głos prof. Jan Jacoby, który przedstawił cel zebrania — utworzenie Filmoteki Nauki Polskiej. Stan w jakim znalazły się filmy naukowe i popularnonaukowe, wymaga podjęcia szybkiego działania zespołowego pod przewodnictwem specjalnej komisji czy grupy kierującej, aby nadrobić wieloletnie opóźnienie. Wiele obaw budzi także sposób przechowywania taśm filmowych. Prof. J. Jacoby zwrócił uwagę na wyjątkowe walory naukowo-poznawcze tego rodzaju źródeł, jakimi są filmy — łączą one zapis ikonograficzny i dźwiękowy, przez co są szczególnie sugestywne. Problem Filmoteki nie jest nowy. Zajmowano się nim już na II Kongresie Nauki Polskiej w 1973 r., a także na formu międzynarodowym — na dziesiątej Nadzwyczajnej Sesji UNESCO. W drugiej części wypowiedzi prof. J. Jacoby przedstawił sprawy organizacyjne związane z Filmoteką, zastanawiając się między innymi, przy jakiej instytucji powinna ona powstać. Mówca sugerował Polską Akademię Nauk przy współpracy Wytwórni Filmów Dokumentalnych, Telewizji Polskiej i Ministerstwa Kultury. Problem stanowi także pomieszczenie, w którym znajdowałyby się taśmy i centralny katalog, a także jego opracowanie.

Po wypowiedzi prof. J. Jacobiego rozpoczęła się dyskusja. Jako pierwszy zabrała głos prof. Irena Turnau, krytykując przedstawione filmy i zarzucając ich twórcom bardzo słabe ujęcie tematów od strony naukowej i artystycznej. Doc. Krzysztof Jakubowski podkreślił w swojej wypowiedzi ważność problemu, jakim jest utworzenie Filmoteki, a także trudności stojące przed twórcami filmów, pragnącymi zarejestrować naukowe spojrzenie na przedstawiony temat. Zagadnienie to podjął również prof. Zygmunt Kolanowski stwierdzając: „[...] aby powstał dobry film naukowy, trzeba się wyłącznie skupić nad centrum zagadnienia i odrzucić mniej istotne sprawy. Trudność powstaje z różnorodności ujęcia tematu, dlatego trzeba stworzyć jednolite wymagania dla twórców przyszłych filmów”. W dalszej części dyskusji głos zabrała prof. Irena Stasiewicz-Jasiukowa. Poruszyła w swej wypowiedzi sprawę użyteczności Filmoteki, między innymi dla potrzeb uniwersyteckiej dydaktyki; zastanawiała się również nad ewent. lokalizacją Filmoteki (Archiwum PAN lub Muzeum Techniki). Prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa stwierdziła, że konieczna jest wstępna ocena poziomu filmów przed prezentowaniem ich jakimkolwiek kręgom odbiorców.

Następnie głos zabrał prof. Eugeniusz Olszewski, który skupił się w swojej wypowiedzi na problemie klasyfikacji materiału filmowego i na jego właściwym opracowaniu. Zająć się tym powinni specjaliści. Prof. E. Olszewski zaproponował także Archiwum PAN jako ewent. miejsce lokalizacji Filmoteki. Reprezentant Wytwórni Filmów Dokumentalnych nie zgodził się z opinią, że materiały filmowe są źle przechowywane i że poziom filmów dokumentalnych jest dość niski. W dalszej części wypowiedzi zwrócił uwagę na potrzebę utworzenia nowoczesnej bazy technicznej, aby filmoteka mogła dobrze i sprawnie funkcjonować (magnetydy, kasyety video itp.). Przedstawił ewentualny koszt takiej inwestycji. Następnie

głos zabrała prof. Barbara Bienkowska, która zwróciła uwagę na bardzo dużą wartość materiałów ikonograficznych i środków audiowizualnych dla badań naukowych. Prof. B. Bienkowska proponowała nowe miejsce lokalizacji tych — rozproszonych po wielu instytucjach — zbiorów, tj. Bibliotekę PAN, gdzie jest nie wykorzystany, a przygotowany do tego typu zadań Ośrodek Informacji. W pobliżu Biblioteki znajduje się także sala kinowa, co jest dodatkowym argumentem. Prof. Alfred Wiślicki skrytykował filmy — zaprezentowane Komitetowi Historii Nauki i Techniki. W dalszej części wypowiedzi zaproponował drogę dalszego postępowania: KHNT — jeżeli uzna za celowe utworzenie Filmoteki Nauki Polskiej — winien z tak sformułowanym wnioskiem wystąpić do wyższych władz; na tym jednak kończy się jego rola. Sprawy czysto organizacyjne nie mogą wchodzić w zakres czynności Komitetu, spełniającego funkcję opiniodawczą, nie zaś wykonawczą.

Kolejni dyskutanci — a dyskusja była bardzo żywa — przedstawili podobne opinie w sprawie Filmoteki. Stwierdzono, że wskazane byłoby współdziałanie jej z Centralnym Archiwum Dokumentacji Mechanicznej i z Telewizją. Red. Andrzej Kurek z Telewizji — wysunął projekt umieszczenia centralnego katalogu przy PAN. W dalszej części dyskusji poruszane były sprawy organizacyjne.

Na zakończenie pierwszej części posiedzenia Komitetu Historii Nauki i Techniki zabrał głos prof. A. Grabski, podsumowując dyskusję. Uznał on za celowe przedstawienie przez wnioskodawców *Memoriału* jego bardziej precyzyjnej wersji — wzbogaconej o wnioski płynące z dyskusji — na jednym z posiedzeń Prezydium KHNT. Jedno z posiedzeń plenarnych Komitetu odbędzie się natomiast w Wytwórni Filmów Dokumentalnych w Warszawie (na wniosek przedstawiciela Wytwórni), gdzie pokazane zostaną bardziej ambitne filmy dokumentalne.

W drugiej części posiedzenia przedstawiono sprawozdanie z prac Komisji działających w ramach Komitetu.

Jako pierwszy zabrał głos prof. dr Tadeusz M. Nowak, przewodniczący Komisji Historii Techniki. Przedstawił on stan prac nad *Historią techniki polskiej*. I tak opracowano dotąd konspekt całości dzieła, a pierwszy tom znajduje się już w realizacji. Ustalono również zespół autorów, którzy podejmą pracę nad drugim tomem.

Następnie prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa, przewodnicząca Komisji ds. nauczania historii nauki i techniki przedstawiła wyniki działania w pięciu Grupach podległych Komisji. I tak Grupa ds. nauczania historii medycyny — pod kierunkiem prof. Tadeusza Brzezińskiego — przygotowuje podręcznik historii medycyny — w nowym ujęciu. Pracuje nad nim dziesięciu autorów. Opracowanie to ukaże się w PZWL na przełomie lat 1986/1987. Będzie przeznaczone dla studentów i lekarzy.

W dalszej części wypowiedzi prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa omówiła zaawansowanie prac nad podręcznikiem z historii leśnictwa (autor — prof. Józef Broda), a także trzech innych skryptów. Pierwszy — z zakresu historii nauk społecznych — pióra prof. Tadeusza Bienkowskiego — został już przekazany do wydawnictwa, ukaże się na przełomie lat 1984/1985. Skrypt następny — z zakresu historii nauk ścisłych — nie jest jeszcze ukończony z powodu choroby autora. Trzeci skrypt — dotyczący rozwoju pojęć chemicznych (po recenzji prof. Andrzeja K. Wróblewskiego) jest już w druku (PWN). Następnie prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa omówiła reformę programu, dotyczącą nauczania historii nauki wprowadzoną od października 1983 r. na studiach bibliotekoznawczych. Przedmiot pod nazwą: „Naukoznawstwo ze szczególnym uwzględnieniem historii nauki”, finalizowany egzaminem, obowiązuje na II i III semestrze (90 godz.). W Warszawie wprowadza się ponadto na III roku studiów wykład monograficzny historii nauki w wymiarze 60 godzin (30 godz. — historia nauk społecznych; 30 godz. — historia nauk ścisłych). Kończąc sprawozdanie, prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa poinformo-

wała zebranych o tzw. Szkole Letniej z historii chemii — organizowanej w czerwcu 1984 r. przez Polskie Towarzystwo Chemiczne, Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego.

W dalszej części zebrania prof. Alfred Wiślicki, kierujący Grupą ds. nauczania historii techniki, omówił wyniki ankiety, jaką przeprowadzono na wszystkich wyższych uczelniach technicznych w kraju, dotyczącą nauczania historii techniki. W odpowiedziach na ankiety podano między innymi przyczyny nieprowadzenia wykładów, a także omówiono środki działania, jakie powinny być podjęte, aby umożliwić studentom zaznajomienie się z historią techniki tj. przede wszystkim, przygotowanie kadry wykładowców. Prof. A. Wiślicki podał uczelnie, gdzie prowadzone są wykłady z historii techniki oraz te, gdzie planuje się wprowadzenie takich wykładów, jeżeli uda się znaleźć wykładowców.

Na zakończenie posiedzenia zabrał głos prof. A. Grabski, podsumowując drugą część zebrania.

Paweł Komorowski
(Warszawa)

POSIEDZENIE GRUPY ROBOCZEJ DS. NAUCZANIA HISTORII MEDYCYNY

W dniu 16 listopada 1983 r. odbyło się w Warszawie posiedzenie Grupy Roboczej ds. nauczania historii medycyny, na którym omawiano problem podręcznika z zakresu historii medycyny — przygotowywanego obecnie przez zespół autorów pod kierunkiem prof. dra med. Tadeusza Brzezińskiego. W zebraniu uczestniczyła prof. dr Irena Stasiewicz-Jasiukowa — wiceprzewodnicząca Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN oraz przewodnicząca Komisji ds. nauczania historii nauki i techniki, w ramach której działa wzmiankowana Grupa Robocza. W posiedzeniu wzięło udział sześciu spośród dziesięciu autorów tego podręcznika. Zebranie miało roboczy charakter. Omówiono na nim sprawy merytoryczne i techniczne — związane z opracowywaną książką. Ustalona została ostateczna objętość w arkuszach, ilość rozdziałów oraz ewentualnych ilustracji i plansz. Ukazanie się drukiem podręcznika planowane jest na przełom roku 1986/1987.

Po omówieniu spraw technicznych dyskutowano nad adresem podręcznika. Zdaniem recenzenta z ramienia Państwowego Zakładu Wydawnictw Lekarskich miałyby to być publikacja dla lekarzy. Odmienna w tej sprawie jest opinia samych autorów (również Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN). Uważają oni, że przede wszystkim odbiorcami podręcznika powinni być studenci wydziałów lekarskich i stomatologicznych; oczywiście — także lekarze. Argumentem przemawiającym za tą ostatnią opinią jest brak nowego podręcznika do historii medycyny dla studentów, a także fakt, że prawie wszyscy autorzy są dydaktykami, mającymi styczność z młodzieżą akademicką. Do sugestii autorów przychylił się redaktor naczelny PZWL — dr med. Piotr Müldner-Nieckowski, który uczestniczył również w zebraniu.

W dalszej części posiedzenia prof. T. Brzeziński przedstawił główne założenia podręcznika. Dzielić ma się on na dwie zasadnicze części. Pierwsza: *Magiczne, empiryczne i filozoficzne podstawy medycyny* — dwanaście rozdziałów. Druga: *Rzeczowy rozwój medycyny jako nauki* — dziesięć rozdziałów. Książka ma mieć układ rzeczowy (rzeczowo-chronologiczny), a nie jak dotychczas podręczniki historii medycyny — chronologiczny (chronologicznie-rzeczowy). Głównym zadaniem opracowania jest przedstawienie i omówienie teorii oraz praktyki medycyny, a także analiza rozwoju medycyny. Tym samym ma być ograniczony materiał faktogra-